

AZƏRBAYCAN VƏ TÜRK DİLLƏRİNDƏ ALQIŞ VƏ QARĞIŞ PARALELLİYİ

DOI: <https://doi.org/10.36719/3005-3137/1/14-19>

Sədaqət Həsənova
Filologiya elmləri doktoru, professor
Naxçıvan Dövlət Universiteti
Naxçıvan, Azərbaycan
sedagethesenova@gmail.com
Orcid: 0009-0002-9996-6229

Xülasə

İctimai durumlarda ayrı-ayrı vəzifələrə malik olan alqış və qarğışlar istək və qarşıdurmaların ifadə vasitəsi kimi işlənir. Alqışlar insanların bəyənmə, qarğışlar isə etiraz hissələrini bildirir. Onların özünəxas estetik xüsusiyyətləri vardır. Alqış və qarğışlar folklorsünaslıq, etnoqrafik, etnopsixoloji, kulturoloji və dilçilik istiqamətlərində araşdırılmağa layiq faktlardır. Qədim abidələrdən sayılan "Avesta"-da deyildiyi kimi, bəşər tarixinin mərhələlərindən biri xeyirlə şərin mübarizəsi dövrüdür. Və bunu inkar etmək olmaz ki, dünyada xeyirlə şərlə, müsbətlə mənfi cəmiyyət içərisində həmişə özünü göstərmişdir. Ağzı dualı-alqışlı insanlar ilə yanaşı, məhfi enerjilərə yol açan dili qarğışlı adamlar da var və bu, müxtəlif situasiyalardan irəli gəlir. Bunların hamısının başında hikmətə sahib olan sözlər dayanır. Alqış və qarğışlar sözün ruhunu daşıyan dil nümunələrindəndir. Qarğışlar və alqışlar insanların təbiət, cəmiyyət hadisələrinə münasibətlərinin ifadəsi nəticəsində yaranmışdır. Onların dini etiqadlarla bağlılığı haqqında da fikirlər vardır. Xalq danışığında alqışlara "dualar", qarğışlara "bəddualar" deyilir. Bu, onların daxili anlamı ilə bağlıdır. Alqış və qarğışların araşdırılması sözün məna qatlarının açılmasında, xalqın milliyini ifadə edən dil-təfəkkür faktlarının təhlilində faydalıdır. Alqışlar və qarğışlar, insanın daxili dünyasının və ayrı-ayrı şəxslərə və ya qrup və mühitlərə münasibətlərinin ifadə formalarıdır. Alqışlar sevgi, hörmət və təşəkkürün bir nümunəsi olaraq Azərbaycan bədii dilində müsbət bir yer tutur. Qarğışlar isə etiraz və narazılıqla bağlıdır, onlar insanların emosional vəziyyətinə mənfi təsir edir. Maraqlıdır ki, çox vaxt bədii üslubda yazılan əsərlərdə qarğışlar elə məqamlarda işlənir ki, onlar müsbət münasibətə səbəb olur. Əslində, həm qarğışlardan, həm də alqışlardan müdrikliklə istifadə etmək lazımdır. Bir sıra tarixi abidələrin dili alqışların gücünü və qarğışlardan uzaq durmağın əhəmiyyətini başa düşməyə imkan verir. Həyatda insanların əhvalına daha çox müsbət enerji qatmaq üçün alqışların səsləndirilməsinə, qarğışların isə azaldılmasına diqqət etmək yaxşı olar. Araşdırılmalı təsdiq edir ki, insanlar arasında daha yaxşı münasibətlər yaratmaq üçün alqışlardan daha çox istifadə olunmalıdır. Əslində, insanların qarğış və alqışlardan necə istifadə etdiklərini və hansı nəticələrə gətirib çıxara biləcəyini anlamaq üçün onların dərinəndən araşdırılmasına ehtiyac vardır. Ona görə də məqalədə həmin məsələlərə münasibət bildirilir. Məqalədə alqış və qarğışların linqvistik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi ilə qeyd edilir ki, alqışlar və qarğışlar insan təcrübəsinin iki əsas tərəfini təşkil edir: bir tərəfdən müsbət və gözəl, digər tərəfdən isə mənfi və xoşagəlməz hissələri bildirir. Alqışlar və qarğışlar bir çox cəmiyyətlərdə və mədəniyyətlərdə müxtəlif ifadə edilir və insan həyatında rol oynayır. Məqalə alqışların və qarğışların özünə məxsus mənalı və təsirlərinin olduğunu göstərir.

Açar sözlər: *dil, alqış, qarğış, paralellik, nitq etiketi*

PARALLELISM OF APPLAUSE AND CURSING IN AZERBAIJANI AND TURKISH LANGUAGES

Sadagət Hasanova
Doctor of philological sciences, professor
Nakhchivan State University
Nakhchivan, Azerbaijan
sedagethesenova@gmail.com
Orcid: 0009-0002-9996-6229

Summary

Applause and curses, which have separate functions in public situations, are used as a means of expressing desires and conflicts. Applause expresses people's feelings of approval, and cursing expresses

disapproval. They have their own aesthetic characteristics. Applause and cursing are facts worthy of research in folklore, ethnographic, ethnopsychological, cultural and linguistic directions. As mentioned in "Avesta", one of the ancient monuments, one of the stages of human history is the period of struggle between good and evil. And it cannot be denied that good and evil in the world, positive and negative have always shown themselves in society. In addition to people with a prayer-applause mouth, there are also people with a cursing tongue that gives way to secret energies, and this is due to various situations. At the head of all of these are words of wisdom. Applause and curses are examples of language that carry the spirit of the word. Curses and cheers arose as a result of the expression of people's attitudes towards natural and social phenomena. There are also opinions about their connection with religious beliefs. In popular speech, applause is called "prayers", curses are called "badduas". This is related to their inner meaning. Examining applause and cursing is useful in opening the layers of meaning of the word and in analyzing the facts of language and thought that express the nationality of the people. Applause and curses, which have separate functions in public situations, are used as a means of expressing desires and conflicts. Applause expresses people's feelings of approval, and cursing expresses disapproval. They have their own aesthetic characteristics. Applause and cursing are facts worthy of research in folklore, ethnographic, ethnopsychological, cultural and linguistic directions. As mentioned in "Avesta", one of the ancient monuments, one of the stages of human history is the period of struggle between good and evil. And it cannot be denied that good and evil in the world, positive and negative have always shown themselves in society. In addition to people with a prayer-applause mouth, there are also people with a cursing tongue that gives way to secret energies, and this is due to various situations. At the head of all of these are words of wisdom. Applause and curses are examples of language that carry the spirit of the word. Curses and cheers arose as a result of the expression of people's attitudes towards natural and social phenomena. There are also opinions about their connection with religious beliefs. In popular speech, applause is called "prayers", curses are called "badduas". This is related to their inner meaning. Examining applause and cursing is useful in opening the layers of meaning of the word and in analyzing the facts of language and thought that express the nationality of the people. Applause and curses are forms of expression of a person's inner world and attitude towards individuals or groups and environments. Applause, as an example of love, respect and gratitude, occupies a positive place in the Azerbaijani literary language. Curses, on the other hand, are associated with protest and discontent, they negatively affect the emotional state of people. Interestingly, curses are often used in works written in an artistic style at such moments that they cause a positive attitude. In fact, it is necessary to use both curses and applause wisely. The language of a number of historical monuments allows us to understand the power of applause and the importance of staying away from curses. In order to add more positive energy to people's mood in life, it would be good to pay attention to the sounding of applause and the reduction of curses. Research confirms that applause should be used more to create better relationships between people. In fact, there is a need to study them in depth in order to understand how people use curses and applause and what consequences they can lead to. Therefore, the article expresses its attitude to these issues. The article, by studying the linguistic features of applause and curses, notes that applause and curses constitute two main aspects of human experience: on the one hand, they express positive and beautiful feelings, and on the other hand, they express negative and unpleasant feelings. Applause and curses are expressed differently in many societies and cultures and play a role in human life. The article shows that applause and curses have their own meanings and effects.

Key words: *language, applause, cursing, parallelism, speech etiquette*

ПАРАЛЛЕЛИЗМ БЛАГОСЛОВЕНИЙ И ПРОКЛЯТИЙ НА АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Садагат Гасанова
Доктор филологических наук, профессор
Нахчыванский государственный университет
Нахчыван, Азербайджан
sedagethesenova@gmail.com
Orcid: 0009-0002-9996-6229

Резюме

Благословения и проклятия, имеющие в общественных ситуациях отдельные функции, используются как средства выражения желаний и конфликтов. Благословения выражают чувство

одобрения людей, а ругательства – неодобрение. Они имеют свои эстетические характеристики. Благословения и проклятия – факты, достойные исследования в фольклорном, этнографическом, этнопсихологическом, культурологическом и лингвистическом направлениях. Как упоминается в «Авесте», одном из древних памятников, одним из этапов человеческой истории является период борьбы добра и зла. И нельзя отрицать, что добро и зло в мире, положительное и отрицательное всегда проявляли себя в обществе. Наряду с людьми с благословляющим языком, есть еще люди с проклинающим языком, открывающие путь тайным энергиям, и это обусловлено различными ситуациями. Во главе всего этого стоят слова мудрости. Благословения и проклятия – примеры языка, передающего дух слова. Они первоначально возникли в результате выражения благословения и проклятия отношения людей к природным и социальным явлениям. Существуют также мнения об их связи с религиозными убеждениями. В просторечии благословения называются «dua» (молитва), проклятия – «bəd dua» (плохая, дурная молитва). Это связано с их внутренним смыслом. Изучение благословений и проклятий полезно для раскрытия слоев значения слова и для анализа фактов языка и мысли, выражающих национальность народа. Благословения и проклятия, являются формами выражения внутреннего мира человека и его отношения к отдельным людям, группам и окружающей среде. Благословения занимают положительное место в азербайджанском художественном языке как пример любви, уважения и благодарности. Проклятия же связаны с протестом и недовольством и негативно влияют на эмоциональное состояние людей. Интересно, что проклятия часто используются в произведениях, написанных в литературном стиле, таким образом, что они вызывают позитивное отношение. На самом деле, важно использовать как проклятия, так и благословения с умом. Язык ряда исторических памятников позволяет нам понять силу благословений и важность воздержания от проклятий. Чтобы добавить больше позитивной энергии в настроение людей, было бы хорошо сосредоточиться на увеличении слов благословения и уменьшении проклятий. Исследования подтверждают, что благословения следует чаще использовать для создания добрых отношений между людьми. На самом деле, необходимо более глубоко изучить благословения и проклятия, чтобы понять, как люди их используют и к каким последствиям они могут привести. В статье выражено отношение к этим вопросам. На основе изучения языковых характеристик благословений и проклятий отмечается, что они составляют два основных аспекта человеческого опыта: с одной стороны, выражают положительные и прекрасные, с другой – отрицательные и негативные чувства. Благословения и проклятия выражаются по-разному во многих обществах и культурах и играют определенную роль в жизни человека. В статье показано, что благословения и проклятия имеют свои собственные значения и последствия.

Ключевые слова: язык, благословения, проклятия, параллелизм, речевой этикет

Aktuallıq. Alqış və qarğışları söyləməyə təhrik edən vəziyyətlər maraqlı dil-nitq faktlarının formalaşmasını əsaslandırır. Azərbaycan və türk dillərinin nitq mədəniyyəti nümunələrindən olan alqışlar və qarğışların qarşılaşdırılması, onların paralelliyi ilə bağlı faktların üzə çıxarılması eyni kökdən olan dillərin müqayisə olunmasında əhəmiyyətli və aktualdır.

Annotasiya. Alqış-qarğışların dua funksiyası yerinə yetirməsi onların dinlə əlaqələndirilməsinə səbəb olmuşdur. Bu ondan irəli gəlir ki, onların alqış və qarğışların məzmununda, əsasən, dini ifadələrlə qarşılaşırıq. Xüsusilə də “Allah” sözündən çox istifadə Tanrının və sözün gücünə inamı göstərir. Müsbət hisslərin, uğuruin ifadəçisi olan alqışdakı "al" sözü, uğursuzluq və mənfi hissləri bildirən qarğışdakı "qara" sözünün ruhların adları kimi səciyyələndirilməsi təsadüfi deyil. Bu, bir gerçəklikdir ki, alqış və qarğışlar qədim abidələrin, xüsusilə də “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının dilindən bəlli olan, bu gün də yaşamını davam etdirən maraqlı dil örnəkləridir.

Metod. Məqalədə təsviri, qarşılaşdırma və müqayisə metodlarından istifadə edilmişdir.

Giriş. Azərbaycan və türk dilləri eyni dil ailəsinə və bu dillərin eyni qrup (oğuz qrupu) və hətta eyni yarımqrupuna (oğuz-səlcuq yarımqrupuna) daxil olduğundan bu dillərdə danışanların bir-biri ilə anlaşıma dərəcəsi xeyli dərəcədə yüksəkdir. Təsadüfi deyildir ki, XX yüzilin əvvəlindən bəri “Füyuzat” dərgisində proqram kimi irəli sürülən “ortağ türk dili ideyası”nın həyata keçirilməsində Azərbaycan və türk dilləri əsas hesab edilmişdir. Bu, həmin dillərin inkişaf səviyyəsinin də yüksək olduğunu göstərir [1, 65].

Tarixən dili, dini, yaşam adət-ənənələri eyni olan türk xalqlarının mədəniyyət baxımından

zənginlik və seçkinliyi artıq bütün dünyaya bəllidir. Lakin bu xalqların mənəvi örnəklərində ümumi cəhətlər çox olsa da, hər birinin özünəxas özəllikləri də vardır. Bu baxımdan, folklor nümunələri diqqəti çəkir.

Alqış və qarğışlar Azərbaycan nitq mədəniyyətində nitq etiketlərinə (yarlıqlarına) aid olan örnəklərdir və onlar məişət nitqində özünə məxsus mövqeyə malikdir. Türk dilində isə onlar folklor nümunələri hesab edilir. Sözügedən dillərdəki mövqeyinə baxmayaraq alqış və qarğışlar mənə çalarlarına, məzmun keyfiyyətlərinə görə bir sıra yaxınlıqlara malikdir. Türk dilində alqışlar dua da adlandırılır və bu, təbiidir. Çünki onların hər biri dua səviyyəsində olan xeyirxahlıqla bağlıdır və çoxu dini xarakter daşıyır. Məsələn: Allah köməyin olsun! On iki imam köməyin olsun! Allah işini rast gətirsin! Allah xoşbəxt eləsin! Allah yaman gözdən saxlasın! və s. kimi alqış-dualar bu baxımdan diqqəti çəkir.

Türk dillərində alqış və qarğışların – xeyir-dua və bədduaların keçmiş qədim tarixi köklərlə bağlıdır. Hələ “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında onların çox mükəmməl örnəkləri ilə qarşılaşırıq. Hələ dastanların müqəddiməsində Dədənin dilindən verilən alqışlar buna örnəkdir. Bundan başqa, bütün boyalar dualarla bitir. Dastanların ilk boyundan başlamış son boyu daxil olmaqla bütün məzmunu xeyir-dua ilə zəngindir:

Allah verən umudun üzülməsin!
Qarlı qara dağların yığılmasın!
Qadir Tanrı səni namərdə möhtac etməsin!
Əlin var olsun!
Yüksək qara dağların sənə yaylaq olsun!
Kölgəlicə qaba ağacın kəsilməsin!
Soyuq-soyuq suların sana içət olsun!
Tavla-tavla şahbaz atların sana binət olsun!
Haqq yandıran çirağın yana dursun!
Çaparkən ağ-boz atın bədrəməsin!
Çalanda qara polad üz qılıncın kütləşməsin!

Beləliklə, ağzı dualı nənələrimiz, babalarımız yaxşılıqları, xeyirxahlıqları gözəl sözlərlə mükafatlandırılar, xeyir-dua veriblər, pisliklərə, bədxahlıqlara qarşı isə dili qarğışlı olublar, bəddua ediblər.

Azərbaycan və türk dillərindəki alqış və qarğışlar (o cümlədən digər folklor örnəkləri) üç qrupa ayrılır:

1. Həm forma, həm də məzmunca eyni olanlar;
2. Formaca fərqli olub, məzmunca eyni və ya yaxın olanlar;
3. Dillərin biri üçün səciyyəvi olanlar, yəni bir dilə – ya Azərbaycan, ya da türk dilinə xas olanlar.

Birinci qrupa, yəni həm forma, həm də məzmunca eyni olan alqış və qarğışlara aşağıdakıları misal göstərmək olar:

Alqışlardan – dualardan: Ağ günlü olasan! [4, 222]. Allah axıracen yarıtın! [4, 223]. Allah ırmazı bol eylesin! [4, 223]. Qazancın artıq olsun! [4, 224]. Ömrün uzun olsun! [4, 224]. Evin abad olsun! [4, 224]. Allah süfrəni hemeşe açıq eylesin! Allah üreyinə görə versin! [4, 226].

Qarğışlardan – bəddualardan: “Anan meler qalsın!” [4, 227], “Ağzında dilin yansın!” [4, 227], “Gelin ölesen!” [4, 228], “Adın adlara qoyulsun!” [4, 228] və s.

İkinci qrupa, yəni formaca fərqli olub, məzmunca eyni və ya yaxın olan alqış və qarğışlara aşağıdakıları örnək göstərmək olar:

Türk dilində “Ocağın hemeşe qonaqlı-qaralı olsun!” [4, 224] alqışı – duası Azərbaycan dilində “Həmişə qonaqlı-qaralı olasan!”, türk dilində “Ölənlerinin yeri behişt olsun!” alqışı Azərbaycan dilində “Allah ölənələrinə rəhmət eləsin!”, türk dilində “Uşaqlarını Allah saxlasın!”

alqışı Azərbaycan dilində “Allah balalarını saxlasın!” şəklindədir. Göründüyü kimi, bu dualar yalnız bəzi sözlərinə və ya söz düzümlərinə görə fərqlənir, anlam baxımından isə təxminən bərabərdir. Hər iki dildə belə xüsusiyyətlərə malik olan qarğışlar da vardır: Türk dilində – “Oğul toyu görmüyesen” [4, 228], Azərbaycan dilində “Bala toyu görməyəsən”, türk dilində “Hersin başını yesin!”, Azərbaycan dilində “Öz başını yeyəsən!” və s.

Üçüncü qrupa aid olan, yəni dillərin biri üçün xarakterik olub digər qohum dildə işlənməyən, deməli, bir dilə – ya Azərbaycan, ya da türk dilinə xas olan alqış-dua örnəklərinə də rast gəlmək mümkündür. Məsələn, “Sinəndə ağ tüylər pitsin”, “Gözün pis üzler görməsin!”, “Vetenine yad ayağı deymesin!”, “Qazancın qazan doldursun!”, “Boz atın büdreməsin!” kimi alqışlar türk dili üçün səciyyəvidir və bunlar, xüsusilə də “Vetenine yad ayağı deymesin!” çox qiymətli dualardır. “Vətən gözündə ucalasan!” [2, 132], “Yüksələsən, alçalmayasan!” [2, 133], “Tay-tuş yanında başıuca olasan!” [2, 131] alqışları da Azərbaycan dili üçün səciyyəvidir.

“Ac ölesen!” [4, 229], “Yara-xora tökesen” [4, 229], “Balan başını yesin!” [4, 229], “Elin qelem tutmasın!” [4, 230], “Payın palçığa dönsün!”, “Payın ite tökülsün!” [4, 231] bədduaları – qarğışları türk dilində işlənən örnəklərdir.

Azərbaycan və türk dillərində elə örnəklər var ki, bir dil üçün duadırsa, bir qədər başqa formada digər dil üçün bədduadır – qarğışdır. Məsələn, türk dilində “Cavan qəddin yere gəlməsin!” duası ilə Azərbaycan dilindəki “İgid arxan yerə gəlsin!” qarğıışı bir-biri ilə mənaca əkslik təşkil edir.

Türk dilinə xas olan dualar içərisində elələri vardır ki, onlar Azərbaycan dilində dua və ya alqış hesab edilmir. Məsələn: “başına dolanım”, “başına dönüm”, “qadan alım”, “sabahın xeyir!”, “uğur olsun!”, “salamat qal!” ifadələri belələrindəndir. Bunlardan “başına dolanım”, “başına dönüm”, “qadan alım” qeyri-rəsmi müraciət yarıqları, “sabahın xeyir!” görüşmə etiketi, “uğur olsun!”, “salamat qal!” isə ayrılma yarıqlarıdır. Bu etikətlər türk dilində dua kimi qəbul edilib. Azərbaycan dilində belə ifadələr nitq etikətləri sırasına daxildir. Nitq etikətləri “natiqin əxlaqi keyfiyyətini” [7, 34] özündə əks etdirir. Əvvəllər Azərbaycan dilində də onlar indiki mövqeyində olmamış, məişət mərasim nəğmələri sırasına daxil edilmişdir.

Alqış və qarğışlar xalqımızın milli təfəkkürü, etnoqrafiyası ilə bağlı olaraq mədəniyyətin göstəricisi kimi meydana çıxmışdır. Bu baxımdan, müraciət, görüşmə, ayrılma, təbrik yarıqları geniş yayılmışdır. Artıq alqışlar və qarğışlar da nitq etikətləri sırasına aid edilir. Onlarda xalqın düşüncə və münasibətlərindən başqa, həm də hikmət, gizli fikir və sözlər də vardır. Alqışlar və qarğışlar minilliklər boyu, əsasən, dəyişməyən, sabitliyini qoruyub saxlayan etikətlərdəndir. Onlar bəzi nitq etikətləri ilə müqayisədə ünsiyyətdə aktiv mövqelidir. Elə nitq etikətləri var ki, onlar ünsiyyətdən tez çıxır və ya başqası ilə əvəz olunur. Ədəbi-bədii dildə nitq yarıqlarından düzgün istifadə edilməsi əhəmiyyətlidir. Belə ki, onların zamanında işlədilməsi ünsiyyətin səmimiyyətinə imkan yaradır, fikrin düzgün çatdırılmasını təmin edir, müxtəlif münasibətləri üzə çıxarır.

Hər bir xalqın öz mədəniyyətinə, həyat tərzinə, adət-ənənələrinə uyğun deyimləri, nitq mədəniyyəti örnəkləri onun milli-mədəni təfəkkürünün mükəmməl göstəricilərindən biridir. Nitq mədəniyyətinin tərkib hissəsini nitq etikətləri təşkil edir. “Nitq etiketi milli səciyyə daşıyır. Hər bir xalq özünəməxsus nitq etiketi; danışq davranışı sistemi yaratmışdır [8,185]. N.Seyidova alqış və qarğış anlayışlarını bildirən sözlərin müxtəlif dillərdə linqvistik-mifoloji statusunu müəyyənləşdirməyə çalışmışdır [11]. Türk xalqlarının dilindəki nümunələr onların zəngin mədəniyyətinin, dolu qəlbinin və aqlının məhsulu olaraq uzun zamanlardan bəri dildən-dilə keçmişdir. Onlar xalqın zövqünə, təfəkkürünə uyğun düzülüb-qoşulmuş, ümumtürk dil mədəniyyətinin sərvəti kimi yüksək dəyərlərlə zənginləşmişdir. “Bəşəriyyətin təməl daşı kimi dəyərləndirilən söz, həm də böyük şəxsiyyətləri tarixdə yaşadan qüvvədir. İnsanlığın tarixini sözün tarixi kimi qəbul etmək çox düzgündür. Bütün tarixi zamanlarda sözün şərəfinə sözlər qoşulmuş, əsərlər yazılmış, nəğmələr bəstələnmişdir. Sözü sevənlər, onun gücünə inananlar yeni sözlər yaratmış, sözün gizli anlamlarına nüfuz etmiş və beləliklə də, təsir etməyi, heyrləndirməyi bacarmışlar” [3,12]. Bu prosesdə türk dillərində yeni inkişaf istiqamətləri ilə qarşılaşırıq. B.İsgəndərov qarğışların arxaik janr kimi mənsub olduğu xalqın yaratmış olduğu zəngin mədəni

mədəniyyətin tərkib hissəsi kimi çox qiymətli olduğunu göstərir [12, 48].

Ox atmaqda, qılınca oynatmaqda, at çapmaqda, dövlət qurmaqda məşhur olan qədim türklər, sözdən istifadə etməkdə, onu yerində və layiqincə işlətməkdə də çox bacarıqlı idilər [3, 12]. Onların dilindəki bir çox nümunələr, o cümlədən alqışlar və qarğışlar söz-ifadə yaradıcılığının mükəmməlliyini göstərir. Az sözlə çox fikir ifadə edən bu qədim məişət nitqi örnəkləri xalqın içindən gələn, hər hansı bir durumla bağlı olaraq meydana çıxan maraqlı dil vahidləridir.

Nəticə. Həm Azərbaycan, həm də türk dillərinə xas olan alqış və qarğışlardakı paralellik bir daha göstərir ki, türk xalqlarının dili bir, dini bir, təfəkkürü birdir. Bu örnəklər xalqımızın söz haqqı, söz yaddaşdır [10]. Söz Tanrının insana bəxş etdiyi ən yüksək və ülvi hədiyyədir. Bu əvəzsiz mənəvi nemətlə Tanrı insanı bütün digər canlılardan ayıraraq onu xoşbəxtlik mərhələsinə qaldırır. Doğrudan da, düşüncələrini ifadə edə bilmək, dərini anlatmaq, dərnlərə yandığını nitqlə bildirməyi bacarmaq, mənəviyyatını dilinlə yaşatmaq insanın ən böyük uğurlarındandır. Bu anlamda, nitq mədəniyyətimizin söz və mənə zənginliyi mənəvi dünyamızın zənginliyindən xəbər verir. Təsədüfi deyildir ki, çox qədim tarixi-mədəni irsə malik olan türk xalqları bəşər tarixində bəşər tarixində əsrlərin sərt sınağından çıxan zəngin mənəvi irsi ilə tanınmışlar. Dünya mədəniyyəti tarixində türklərin fərqli və əvəzsiz rolu vardır. Alqış-qarğış örnəkləri bu fikri bir daha təsdiq edən qaynaqlardan biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Zeynalov F. Türkologiyanın əsasları. Dərslik. Bakı, Maarif, 1981.
2. Azərbaycan folkloru. Bakı, Şərq-Qərb, 2005, 224 s.
3. Həsənova S. Dilimiz mənəvi kimliyimizdir. Naxçıvan, Əcəmi, 2017, 456 s.
4. İğdır kulturu. İğdır Belediyesi Kültür Yayınları, 2006, 398 s.
5. Kitabı-Dədə Qorqud. Bakı, Öndər nəşriyyat, 2004, 376 s.
6. Ziya Zakir Acar. Her yönüyle İğdır. Ankara, 2010, 272 s.
7. İsmayılova M. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti. Dərslik. II cild. Bakı, ADPU, 2022, 312 s.
8. İsmayılova M. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti. Dərslik. I cild. Bakı, ADPU, 2016, 308 s.
9. Qeybullayev Q. Azərbaycan türklərinin təşəkkülü tarixindən. Bakı, Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1994.
10. Kazımov Q. Azərbaycan dilinin tarixi. Ən qədim dövrdən XIII əsrə qədər. Bakı, Təhsil, 2003.
11. Seyidova N. Hind-Avropa dillərində alqış və qarğışların linqvokulturoloji xüsusiyyətləri. Bakı, Mütərcim, 2025.
12. İsgəndərov B. Göyçə aşiq poeziyasında arxaik janrların inikası. Qarğışlar.

Daxil oldu: 03.02.2025

Qəbul edildi: 18.04.2025